

Максим Вікторович БАЛАНЮК

аспірант, Національний університет водного господарства та природокористування,
ORCID ID: 0000-0001-6545-5442
E-mail: maksym.balanyuk@gmail.com

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ УЧАСНИКІВ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІКАХ РІЗНИХ КРАЇН**

Баланюк, М. В. Формування механізмів розвитку учасників банківського сектору в національних економіках різних країн [текст] / Максим Вікторович Баланюк // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 1. – С. 169–175. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. В умовах нинішньої економіки розвинуті країни створили дієві механізми підтримки економічного розвитку. Сьогодні вже сформовані сприятливі умови для розвитку учасників банківського сектору, проте саме зарубіжний досвід являє собою значний інтерес як для вітчизняних учасників банківського сектору, так і для безпеки національної економіки загалом.

Метою статті є дослідження механізмів розвитку учасників банківського сектору в різних країнах світу, аналіз підходів до корпоративного управління та розвитку учасників банківського сектору.

Результати. Досліджено процеси формування механізмів розвитку учасників банківського сектору у національних економіках різних країн світу. Визначено, що зарубіжний досвід є стимулом для формування власних вітчизняних підходів і механізмів розвитку учасників банківського сектору. Досліджено теорії розвитку учасників банківського сектору. Визначено, що внаслідок зняття більшості адміністративно-законодавчих обмежень і впровадження відповідного комплексу заходів, більшість країн Західної Європи посіли на сучасному етапі розвитку світової економіки лідерські позиції відносно розвитку бізнесу за показниками економічної безпеки учасників банківського сектору економіки. Показано, що, створюючи ефективну систему корпоративного управління, банки стикаються з необхідністю вирішувати безліч специфічних питань на додаток до тих, з якими мають справу акціонерні товариства, що діють у реальному секторі економіки.

Висновки. На основі проведеного дослідження було виявлено, що організація корпоративного управління використовується здебільшого в банках Європи та США, а на практиці таку систему організації роботи наведених вище банківських установ напрядує монітична концепція.

Ключові слова: банківська система, механізми розвитку, управлінський підхід, банківський сектор, рейтинг успішності.

MECHANISMS FORMATION OF PARTICIPANTS DEVELOPMENT OF THE BANKING SECTOR IN NATIONAL ECONOMIES IN DIFFERENT COUNTRIES

Annotation

Introduction. *In the current economy, developed countries have created effective mechanisms to support economic development. Today, favorable conditions have already been created for the participants development in the banking sector, but it is foreign experience that is of considerable interest both for the formation of domestic participants in the banking sector and for the security of the national economy as a whole.*

The purpose of the article is to study the mechanisms of participants development in the banking sector in various countries of the world, analysis of approaches to corporate governance and participants development in the banking sector.

Results. *Processes of mechanisms formation of participants development of the banking sector in national economies of various countries in the world are investigated. It is determined that foreign experience is an incentive for the formation of their own domestic approaches and mechanisms for the participants development in the banking sector. Theories of participants development in the banking sector are studied. It is determined that due to the removal of most administrative and legislative restrictions and the introduction of such a set of measures, most of the countries of Western Europe have taken a leading position at the present stage of the world economy development in terms of business development and economic security indicators of participants in the banking sector of the economy. It is shown that creating an effective system of corporate governance, banks face the need to solve many specific issues in addition to those that are dealt with by joint-stock companies operating in the real sector of the economy.*

Conclusions. *Based on the research, it was revealed that the organization of corporate governance is mainly used in banks in Europe and the United States, and in practice, such a system of organizing the work of the above banking institutions is directly described by the monistic concept.*

Keywords: *banking system, development mechanisms, management approach, banking sector, success rating.*

JEL classification: E58; G21

Вступ

Незважаючи на те, що в багатьох випадках протекціонізм часто є виправданим, світовий досвід свідчить, що коли країна занадто ізолює себе від світової економічної системи, то вона не в стані створити ефективну національну економіку. Відомо, що банківський сектор економіки забезпечує її стабільність, бо здатний регулювати темпи економічного зростання. Економічно розвинуті країни створили дієві механізми підтримки економічного розвитку. Ними сформовані сприятливі умови для розвитку учасників банківського сектору. Зарубіжний досвід являє собою значний інтерес як для формування вітчизняних учасників банківського сектору, так і для безпеки національної економіки загалом. Тому дослідження у сфері формування механізмів розвитку учасників банківського сектору є актуальним.

Значна частка досліджень, які стосуються теоретичних засад формування механізмів розвитку учасників банківського сектору, належить таким вітчизняним і зарубіжним науковцям як: Л. Примостка, С. Кузнецова, В. Міщенко, С. Науменкова, Р. Тиркало та інші. Проте цілий ряд питань, які стосуються формування нових механізмів розвитку учасників банківського сектору, залишаються недостатньо опрацьованими й потребують подальшого дослідження.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження механізмів розвитку учасників банківського сектору в різних країнах світу, аналіз підходів до корпоративного управління та розвитку учасників банківського сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні як ніколи важливим є вивчення механізмів розвитку учасників банківського сектору, що пов'язано із необхідністю забезпечення стабільності банківської системи і сприяння подальшого зростання вітчизняної економіки. Дослідженням теорії розвитку учасників банківського сектору займався класик економічної науки Д. Рікардо [1], який був переконаний, що істотна різниця між банком і всіма іншими учасниками полягає в тому, що «...банк ніколи не був би заснований, якщо би він отримував прибуток тільки від використання власного капіталу; дійсна вигода від банку отримується лише тоді, коли він пускає в хід чужий капітал. Інші учасники нерідко отримують, навпаки, величезний прибуток, витрачаючи тільки свій власний капітал...» [2, с. 225]. Вчений стверджував, що «...все мистецтво банківського бізнесу полягає в умінні підтримувати можливо більш широкий обіг за допомогою найменш можливої суми фондів, які зберігаються у формі готівки і злитків, які не приносять прибутку...» [2, с. 226]. На основі постулатів Д. Рікардо значною мірою сформувались банківські сектори США, Німеччини, Японії та інших країн світу. Для характеристики ефективності банківських секторів цих країн розглянемо окремі моделі їх економічного розвитку.

Десять найбільших банків світу за розміром власного капіталу подано у табл. 1.

Таблиця 1. Десять найбільших банків світу за розміром власного капіталу у 2018 р.

№	Банки	Країни	Капітал, млрд. дол.
1	JPMorgan Chase	США	390,934
2	Industrial and Commercial Bank of China	Китай	345,214
3	Bank of America	США	325,331
4	Wells Fargo	США	308,013
5	China Construction Bank	Китай	257,399
6	HSBC Holdings PLC	США	219,27
7	Agricultural Bank of China	Китай	203,244
8	Citigroup Inc.	США	203,165
9	Bank of China	Китай	181,469
10	China Merchants Bank	Китай	122,616

Джерело: складено автором на основі [4] та власних розрахунків

З табл. 1 видно, що сьогодні за розміром власного капіталу з банками Китаю та США поки що не можуть конкурувати інші банки світу. Це говорить про те, що банківські системи саме цих країн є лідерами по довірі клієнтів не тільки серед своїх громадян, а й мешканців інших країн світу.

Десять найбільших банків світу за розміром активів капіталу подано у табл. 2. Серед десяти найбільших банків світу за капіталізацією є банки з США, Китаю та Японії [3]. Проаналізувавши табл. 2, видно, що одноосібним лідером за розміром банківських активів є саме Китай, адже з десяти найбільших банків чотири з цієї країни. Проте, варто зауважити й те, що вперше за останні роки в топ-10 банків за розміром активів увійшли два французькі банки, а саме: BNP Paribas, активи якого становлять 2 336,66 млрд дол. та банк Crédit Agricole, який володіє активами на суму 2 123,61 млрд дол.

Усвідомлюючи пряму залежність між сприянням розвитку малого й середнього бізнесу та рівнем економічної безпеки учасників, в економічно розвинутих країнах протягом останніх 15-20-ти років було знято більшість адміністративно-законодавчих обмежень і створені сприятливі фінансово економічні, в т.ч. податкові стимули для

розвитку учасників банківського сектору економіки. Це принесло відчутні результати. Внаслідок упровадження такого комплексу заходів країни Західної Європи та Японія посіли на сучасному етапі розвитку світової економіки провідні позиції за рівнем розвитку бізнесу і за показниками економічної безпеки учасників банківського сектору економіки.

Таблиця 2. Десять найбільших банків світу за розміром активів у 2018 р.

№	Банки	Країни	Активи, млрд дол.
1	Industrial and Commercial Bank of China	Китай	4 027,44
2	China Construction Bank	Китай	3 376,52
3	Agricultural Bank of China	Китай	3 287,36
4	Bank of China	Китай	3 092,21
5	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	3 069,20
6	JPMorgan Chase	США	2 687,38
7	HSBC Holdings PLC	Великобританія	2 558,12
8	Bank of America	США	2 354,51
9	BNP Paribas	Франція	2 336,66
10	Crédit Agricole	Франція	2 123,61

Джерело: складено автором на основі [4] та власних розрахунків

Такі високі місця на міжнародних рейтингах за рівнем сприятливості економіко-правового середовища для ведення бізнесу забезпечили інвестиційну привабливість цих країн [5]. Порівнявши табл. 1 та табл. 2, очевидним стає той факт, що десять найбільших банків світу за розміром власного капіталу й банки з найбільшою кількістю активів майже не відрізняються, окрім декількох банків з Франції. Варто проаналізувати рейтинг найнадійніших банків у світі.

Таблиця 3. Рейтинг найнадійніших банків світу у 2018 році

№	Банки	Країни	Індекс надійності
1	Oversea-Chinese Banking	Сінгапур	14,2
2	Bank of China Hong Kong Holdings	Гонконг	14,9
3	Canadian Imperial Bank of Commerce	Канада	16,4
4	Toronto-Dominion Bank	Канада	18
5	National Bank of Canada	Канада	19,8
6	Royal Bank of Canada	Канада	20,8
7	United Overseas Bank	Сінгапур	21,8
8	DBS Group Holdings	Сінгапур	23,3
9	Hang Seng Bank	Гонконг	23,8
10	Svenska Handelsbanken	Швеція	24,7

Джерело: складено автором на основі [4] та власних розрахунків

Як бачимо з табл. 3 найбільша частка найнадійніших банків знаходиться у Канаді, а саме чотири з десятих, які зазначені в рейтингу. Проте лідером серед найнадійніших банків є Oversea-Chinese Banking, розташований у Сінгапурі, індекс надійності якого становить 14,2. Також варто наголосити на тому, що впродовж останніх 5 років апарат Центрального банку Сінгапуру був повністю оновлений. Зараз цей банк здійснює поступову трансформацію банківського сектору, створену задля заохочення й привертання уваги до всієї фінансової системи, де очікується стрімке запровадження ряду інновацій, технологічних змін і оновлення всіх наявних систем.

Відомо, що сучасні банківські системи різних країн світу формуються під впливом політичних і фінансово-економічних особливостей регіонів, у яких вони функціонують. Варто проаналізувати найбільш інноваційні банки світу.

Проаналізувавши дані з табл. 4 можна зробити висновок, що серед топ-5 банків лідерів рейтингу немає жодного з лідируючих банків за кількістю активів чи індексом надійності. Першість завоював банк Banco Galicia, відділення якого наповнені не

звичайними офісними столами, а сучасними, в які вмонтовані дисплеї. Щодо банку CaixaBank, який знаходиться в Іспанії, то його зона самообслуговування в філіях включає банкомати, оснащені технологією розпізнавання осіб, розробленої CaixaBank. У них клієнти можуть знімати готівку, підтверджуючи особу зображенням свого обличчя замість традиційного PIN.

Таблиця 4. Рейтинг найбільш інноваційних банків світу у 2018 році

Банки	Країна	Місце в рейтингу
Banco Galicia	Аргентина	I
CaixaBank	Іспанія	II
DBS	Сінгапур	III
BNZ	Нова Зеландія	IV
Virgin Money	Великобританія	V

Джерело: складено автором на основі [4] та власних розрахунків

Незважаючи на певні відмінності є низка ознак, які властиві банківським секторам всіх національних економік, зокрема, це дворівнева побудова. Лише у п'яти країнах, таких як США, Німеччина, Швеція, Швейцарія і Нідерланди, передбачено підпорядкування центральних банків парламентам. У більшості держав світу центральні банки підпорядковані казначейству або міністерству фінансів. У законодавстві Японії, Великобританії, Франції та Італії передбачене право, що міністерство фінансів може видавати інструкції центральним банкам, але це відбувається надзвичайно рідко [5].

Разом з цим слід зазначити, що, створюючи ефективну систему корпоративного управління, банки стикаються з необхідністю вирішувати безліч специфічних питань на додаток до тих, з якими мають справу акціонерні товариства, що діють у реальному секторі економіки [7].

Управління власним капіталом банку здійснюється з позицій єдності процесного й системного підходів до формування механізмів розвитку учасників банківського сектору. Обидва підходи орієнтовані на управління за цілями [8]:

1) з позиції системного підходу – акцент робиться на множинності їх формалізації на основі кібернетичних, економіко-математичних моделей для опису елементів, системи механізмів управління власним капіталом банку та системи формування механізмів розвитку учасників банківського сектора;

2) з позиції процесного підходу акцент робиться на кількості та формі процесів управління, яка визначається цілями управління банку.

Таблиця 5. Підходи корпоративного управління та розвитку учасників банківського сектора

№	Підходи	Сутність підходів
1	Японський	Передбачає збалансований інтерес різних груп учасників управління діяльністю банків, орієнтований на стійкий і стабільний розвиток, має меншу ступінь ризику, меншу питому вагу цінних паперів з високим ризиком в структурі матеріальних стимулів вищого керівництва банків. Має багато розбіжностей з англо-саксонською та континентальною
	Континентальний	Характеризується тим, що Рада директорів банку відповідає за контроль фінансової діяльності банку
2	Англо-саксонський	Орієнтований на прибутковість і вартість акціонерного капіталу й матеріальні стимули керівництва банків у формі цінних паперів

Джерело: складено автором на основі [4] та власних розрахунків

Проаналізувавши табл. 5, підходи корпоративного управління та розвитку учасників банківського сектора, можна зробити висновок, що кожен підхід по-своєму цікавий і має свої особливості.

Японський підхід, мабуть, є найбільш специфічним серед усіх досліджуваних. Саме в такому типі корпоративного управління вся «банківська верхівка», а саме виконавчі директори, відповідальні за планування, стратегію та контроль банківської діяльності, тоді як невиконавчі директори, навпаки, здійснюють функцію радників, проте також беруть активну участь у створенні банківської стратегії. Такий нехарактерний розподіл обов'язків між виконавчими й невиконавчими директорами є досить незвичним для європейських країн. Адже створення робочого клімату та корпоративної культури на основі японської моделі потребує надзвичайної уваги до особливостей культури, віросповідання і традицій.

Така незвичність цього підходу змушує науковців зі всього світу вивчати це питання, особливо в умовах глобалізації і створенні нових мультикультурних регіонів нашої планети. Позитивною якістю японського підходу до управління та розвитку учасників банківського сектора є те, що вона надає можливість самим клієнтам банку виступати у ролі радників в міру своєї обізнаності й професійної компетенції. Японський підхід варто співставити з плюралістичною концепцією, яка, в свою чергу, сфокусована на інтересах широкого кола учасників усього банків, таких як: ділові партнери; клієнти; вкладники; керівництво банку; відомства.

Суть континентального підходу полягає в чіткому розподілі обов'язків між виконавчими й невиконавчими директорами, та частково відрізняється від японського підходу. Рада директорів в більшості випадків несе відповідальність за функцію контролю і, в свою чергу, меншу увагу звертає на виконання стратегії банку. Якщо ж брати до уваги ту частину Ради, яка відповідає за контроль, а саме Наглядову раду, то в її обов'язки входить виключно постійний контроль за виконанням і реалізацією банківської стратегії. Отже, можна сказати про те, що континентальний підхід до управління напряду відповідає такій концепції як дуалістична. Ще однією особливістю континентального підходу є те, що банки можуть бути не тільки в ролі емітента, а й займатися інвестуванням, тобто бути в ролі інвестора. Ці банки можуть купувати пакети акцій різних за розміром нефінансових компанії з власних побажань і стратегій.

Саме ця концепція характеризується як та, де основний акцент ставиться на інтереси акціонерів і колективу. Обидві групи мають право делегувати своїх висуванців до спостережної ради банку, тим самим реалізуючи своє законне право на безпосередню участь у корпоративному управлінні. Дане право не надається у вигляді рішень на зборах акціонерів, а надається трудовому колективу на рівні нормативно-правових актів і законів країни [8].

Щодо англо-саксонського підходу, то в ньому основна функція стратега закріплена за Радою директорів, проте здійснення контролю також частково лежить на їх плечах. Такий підхід до організації корпоративного управління використовується здебільшого в банках Європи та США, а на практиці таку систему організації роботи наведених вище банківських установ напряду описує моністична концепція.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, ефективне функціонування учасників банківського сектора неможливе без належного рівня їх фінансового забезпечення власними та позиковими фінансовими ресурсами. Проте, через економічну кризу в Україні протягом певного періоду часу відбувається істотне зменшення фінансування розвитку учасників за рахунок власних коштів. З огляду на цю тенденцію в економіці має зростати зацікавленість держави у забезпеченні прямої фінансової підтримки учасників залежно від загальноекономічної стратегії, попиту й конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Так, станом на кінець липня 2016 р. облікова ставка НБУ знаходилась на рівні 15,5%, середньозважена вартість строкових депозитів у національній валюті становила 10,4%. Тоді як європейські банки залучають ресурси під 2,1% в євро, при обліковій

ставці Центрального європейського банку 0,05%. Вихід із такої ситуації стає можливим за рахунок розширення механізмів довгострокового рефінансування НБУ комерційних банків за фіксованою ставкою під заставу депозиту (депозитного сертифікату) у гривні під плаваючу процентну ставку. Це дасть змогу банкам надавати довгострокові кредити, не наражаючись на ризик зміни процентної ставки.

Список літератури

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. New York: Harper Colophon Books, 1974. 618 p.
2. Рикардо Д. Предложение в пользу экономного и устойчивого денежного образования, а также замечания о прибыли английского банка, поскольку она связана с интересами государства и собственников капитала банка. М.: Гос. изд-во политической литературы, 1955. 192 с.
3. Войтко С.В., Гавриш О.А., Згуровський О.М., Нараєвський С.В. Економіка зарубіжних країн. Київ: КПІ ім. І. Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 400 с.
4. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 520 с.
5. Холодна Ю. Є. Банківська система : навчальний посібник. Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. 316 с.
6. Обельницька Х. В. Основні риси сучасного корпоративного управління в Україні. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 15(3). С. 93-100.
7. Єгоричева С. Б. Сучасний механізм функціонування регіональної банківської системи: монографія. Полтава : ГОТ Т. 2016. 217 с.
8. Косова Е. В. Формалізація фінансового механізму управління власним капіталом банків. Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. 2014. № 6. С. 100-104.

References

1. Bell, D. (1974). The Coming of Post-Industrial Society. Harper Colophon Books. New York. USA.
2. Rikardo, D. (1955). *Predlozhenie v pol'zu jekonomnogo i ustojchivogo denezhnogo obrazovanija, a takzhe zamechanija o pribyli anglijskogo banka, poskol'ku ona svjazana s interesami gosudarstva i sobstvennikov kapitala banka*. [A proposal in favor of an economical and sustainable monetary education, as well as comments on the profit of the Bank of England, since it is related to the interests of the state and the owners of the Bank's capital]. Gos. izd-vo politicheskoy literatury. Moscow. Russia.
3. Vojtko, S.V., Havrysh, O.A., Zghurovs'kyj, O.M., Naraievs'kyj, S.V. (2017). *Ekonomika zarubizhnykh krain*. [Economy of foreign countries]. KPI im. I. Sikors'koho, Vyd-vo «Politehnika». Kyiv. Ukraine.
4. Zveriakov, M. I. (2016). *Upravlinnia finansovoiu stijkistiu bankiv*. [Managing financial stability of banks]. «Tsentr uchbovoi literatury». Kyiv. Ukraine.
5. Kholodna, Yu. Ye. (2013). *Bankivs'ka systema*. [Banking system]. Vyd. KhNEU. Kharkiv. Ukraine.
6. Obel'nyts'ka, Kh. V. (2014). «Main features of modern corporate governance in Ukraine». *Ekonomichnyj analiz*. Vol. 15(3). С. 93-100.
7. Yehorycheva, S. B. (2016). *Suchasnyj mekhanizm funktsionuvannia rehional'noi bankivs'koi systemy*. [Modern mechanism of regional banking system functioning]. HOT T. Poltava. Ukraine.
8. Kosova, E.V. (2014). «Formalization of the financial mechanism for managing banks ' own capital». *Derzhava ta rehiony. Serii : Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. № 6, pp. 100-104.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2020 р.